

KESİNLİK ÜZERİNE

LUDWIG WITTGENSTEIN

ÇEVİREN
ZEKİ ÖZCAN

FOL LUDWIG WITTGENSTEIN KİTAPLIĐI

- ZETTEL
- MAVİ KİTAP KAHVERENĐİ KİTAP
- KESİNLİK ÜZERİNE

LUDWIG WITTGENSTEIN

Avusturya, Viyana'da doğdu (1889). Linz'de lise eğitimini tamamladı (1906). Berlin Teknik Yüksekokulu ve Manchester Üniversitesi'nde okudu. Frege'nin tavsiyesiyle Russell ile çalışmak amacıyla Cambridge, Trinity College'e kaydoldu (1912). I. Dünya Savaşı'na gönüllü olarak Avusturya ordusunda katıldı (1914) ve İtalyanlara esir düştü. Hitler'in Avusturya'yı işgalinden sonra İngiliz vatandaşlığına geçti. Halk okulu öğretmenliği yaptı (1920-26). Barmherzig Manastırında bahçıvanlık yaptı (1926). Trinity College'de ders verdi (1930-36). Cambridge felsefe kürsüsüne atandı (1939). Cambridge'de öldü (1951).

Başlıca eserleri: *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921), *Philosophische Untersuchungen* (1953); *The Blue and Brown Books* (1958); *Tagebücher 1914-16* (1961); *Zettel* (1967); *Philosophische Grammatik* (1969).

ZEKİ ÖZCAN

Uşak'ta doğdu (1952). Bursa Uludağ Üniversitesi'nden emekli oldu (2019). Fiilî öğretim üyeliği sırasında farklı alanlarda çeviri ve telif kitaplar ve makaleler yayımladı. *Viyana Çevresi* derlemesi entelektüel hayatında bir dönüm noktası oldu; çevirinin etkisiyle çalışmalarını dil felsefesi üzerine yoğunlaştırdı ve bunları dört cilt olarak yayımladı. Türkiye Felsefe Derneği tarafından ilk defa verilen 2020 yılı Prof. Dr. Necati Öner Felsefeye Hizmet Ödülü'nü aldı. Yayınlarını emekli olduktan sonra da sürdürmektedir.

Başlıca eserleri: *Agustinus'ta Tanrı ve Yaratma* (1999), *Teolojik Hermenötik* (2000), *Dil Felsefesi I/Mantıkçı Paradigma* (2014), *Dil Felsefesi 2/Gündelik Dil Paradigması* (2016), *Dil Felsefesi 3/ İkinci Wittgenstein'da Gramer Paradigması* (2018), *Dil Felsefesi IV/ Austin'de Eylemsel Paradigma* (2020); *Jean Greisch, Wittgenstein'da Din Felsefesi* (1999), *Frederick Ferre, Din Dilinin Anlamı* (1999), *Paul Tillich, Din Felsefesi* (2000), *Plotinos, Dokuzluklar* (2011), *Aristoteles, Nikomakhos'a Etik* (2014), *Aristoteles, Ruh Üzerine* (2018), *John R. Searle, Özgürlük ve Nörobiyoloji* (2020); *Viyana Çevresi* (2021).

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRİ ÜZERİNE	11
ÖNSÖZ	12
KESİNLİK ÜZERİNE	15
EKLER	
1	
WITTGENSTEIN'IN BİYOGRAFİSİ	113
2	
KESİNLİKLERİN ÖĞRENİLMESİ	135
3	
WITTGENSTEIN VE PSİKOLOJİK KESİNLİK	144
DİZİN	175

ÇEVİRİ ÜZERİNE

Bu çeviriyi dokuz yıl önce tamamlamıştım. Çalışmalarımı dil felsefesine yoğunlaştırdığımdan, yayınlamayı ertelemiştim. Şimdi yayınlama imkânı bulabildim. Çevirimi yeniden gözden geçirme gereği duydum. Çünkü dil felsefelerim sayesinde çeviri ilkeleri konusunda önemli değişiklikler yaptım. Önceden merkeze hedef dilin imkânlarını koyuyordum. Dilin şaşırtacak kadar nüanslar içerdiğini ve bunların asla feda edilemeyeceklerini, dil felsefesi sayesinde fark ettim. Bu konuda Searle’ün ‘ifade edilebilirlik ilkesi’nin belirleyici bir rol oynadığını da açıkça söylemeliyim. Bu ilke şudur: “Yazar bu cümleyi başka türlü kurabileceği hâlde, böyle kurmayı istemiştir. Bu nedenle yazarın kurduğu cümle biçimi anlama problemi çıkarmıyorsa olduğu gibi korunmalıdır.” Bütün bunlar, kaynak dil ve hedef dil arasında bir denge kurmanın doğru olduğu düşüncesini uyandırdı. O nedenle çeviriyi yeni birikimim ışığında yeniden kontrol ettim. Sonuç olarak yazarın düşüncesini olabildiğince yansıtmaya gayret ettim. Almanca ve İngilizce metinlerle tüm metin karşılaştırıldı ve Ekler kısmına kesinlik üzerine çeşitli makaleler eklendi. Wittgenstein’la ilk kez tanışacak okur, dilerse ilk iki makale ile kitaba başlayabilir.

Çeviriyi İngilizceden kontrol eden Ali Dildehan Özcan’a, FOL Kitap editörü Ebubekir Demir’e ve redaktör Ecem Yıldız’a teşekkür ederim.

ZEKİ ÖZCAN
2022

EKLER

I WITTGENSTEIN'İN BİYOGRAFİSİ

GEORG HENRIK VON WRIGTH

Ludwig Wittgenstein çağımızın en dikkat çeken filozoflarından biridir, 29 Nisan 1951'de Cambridge'te ölmüştür.

Wittgenstein iki büyük düşünce ekolünün esin kaynağı olmuştur. Bu ekoller Wittgenstein sayesinde büyük üne kavuşmuştur. Söz konusu ekollerden biri, 'Mantıkçı Pozitivizm' ya da 'Mantıkçı Deneycilik' adıyla bilinir. Bu ekolün kavramları, İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki on yıl boyunca özel bir görmüştür. Diğer ekol bazen analitik ya da linguistik ekol diye bilinen Cambridge Okulu'dur.¹ Cambridge Okulu günümüzde, özellikle İngiltere'de en güçlü konumdadır. Onun kavramları tüm Anglosakson dünyaya yayılmıştır.

Wittgenstein düşüncesi, çağdaş felsefenin özgün bu iki akımı üzerinde çok büyük etki yaptı. Onun Mantıkçı Pozitivizme etkisi, ilk kitabı olan *Tractatus Logico-Philosophicus*'la ve 'Viyana Çevresi' filozoflarıyla yaptığı tartışmalarla olmuştur. Cambridge Okulu ise hem *Tractatus*'tan hem Wittgenstein'in Cambridge'teki derslerinden hem de Wittgenstein'in ölümünden sonra basılan

¹ Bu okulda gerçekte, karmaşıklığını ifade etmek zor olan heterojen çeşitli akımlar vardır. 'Cambridge Okulu' terimi pek uygun gibi görünmüyor. Bu adın tek doğru yanı Cambridge'in bazı önemli filozoflarının çağımızın problemlerine yudurulmuş felsefi araştırma biçimini keşfetmeye çalışmalarını hatırlatmasıdır. Cambridge Okulu en sağlam biçimde Oxford'a eklenmiştir.

DİZİN

A

acı 146, 153, 154, 159, 160, 162, 164
aile alanı 150
akademik yöntemler 130
akıl yürütme 36, 58, 83, 142
akla uygun nedenler 32
aklı başında insan 46, 61
aksiyonlar 37
alçakgönüllülük 127, 133
algı 135, 169
anatomi 53, 104, 110
anlam 24, 26, 64, 75, 81, 105, 150, 164
anlamsızlık 17, 80, 106
anormal şartlar 20
antropoloji 143
antropolojik düzenler 158
aritmetik örnekler 78
Asperger sendromu 167
Austerlitz Savaşı 42
Aziz Augustinus 133

B

basit: ~ dil oyunları 170; ~ kelimeler 39
batıl inanç 102
bedenin hareketleri 168
bellek 25
betim 22, 160
bildirme kipi 55
bilgi 4, 21, 27, 34, 36, 47, 50, 53, 55, 57,
72, 73, 74, 77, 83, 92, 96, 99, 111, 122,
132, 136, 137, 138, 143, 145, 147, 160,
164, 171; ~ durumu 99; ~nin resmi 29; ~
objesi 74; ~ topluluğu 55
bilim(ler) 41, 151
bilimsel: ~ araştırmaların mantığı 62; ~
inanç 48
bilinç 122
bilinçli tutum 165
bilme 18, 22, 65, 83, 95, 96, 163, 168
Birinci Dünya Savaşı 118, 120, 122
biyografik inceleme 114
Brahms, Johannes 114
bulgusal sebepler 148

C

Cambridge Okulu 113
cinsel hayat 49
coğrafya 40
Cotard sendromu 168

Ç

çağdaş felsefe 113

D

davranış 140, 168; ~ biçimi 51
davranma biçimi 148, 152
denetleme kuralı 30
deneyim 35, 46, 49, 53, 66, 69, 76, 94, 95,
96, 101, 151, 168
deneyleme 40
deneyssel: ~ önerme 21, 139, 140; ~ fizik 101
Descartes, Rene 135, 139, 142, 161
dış: ~ dünya 18; ~ göstergeler 163; ~ sü-
reçler 162
dil: ~ felsefesi 11; ~ oyunu 25, 51, 70, 78,
79, 83, 87, 89, 94, 95, 96, 100, 104, 106,
137, 138, 141, 142, 149; ~nun betimi
106; ~nun doğası 80; ~ uygulaması 90
dilbilgisi 70
dilsel durum 23
dissemik kişiler 168
doğa 36, 41, 56, 152, 153; ~nin tarihi 92
doğa bilimi 41; ~nin örnekleri 41
doğal: ~ yasa 41; ~ düzen 166
doğru inanç 29
doğrulama 32, 40, 46, 54, 148, 166
doğruluk fonksiyonları 119, 120
duruşsal dissemiler 169
duyarlık 115
duygu 90, 131, 168, 169; ~ların samimiyeti
157; ~ nun dışavurumu 157
duyu 44; ~ verileri 29, 75
dünya resmi 30, 41, 52, 139, 140, 143
düş 68, 110, 112
düşünce tereddüdü 107
düşünme kapasitesi 93
düzenlilik 104, 146, 150

E

edebî: ~ değer 133; ~ sanat 133
eğitim 115, 121, 123, 128, 129, 130, 143
eksen önermeler 139
empirik: ~ bilim 30; ~ olgu 57; ~ önermeler
30, 32, 46, 53, 59, 70, 71, 86, 96; ~ söz-
celer 40; ~ yargılar 89; ~ yargı pratiği 37;
~ yargılar sistemi 36
entelektüalist kesinlik 139
epistemik girişimler 148
epistemoloji 135
etik 143; ~ imge 143

eylem(ler) 152, 165

F

felsefe 81, 92, 121, 127, 129, 130, 139, 143

felsefi: ~ aktiviteler 119; ~ bakış açısı 27; ~ kullanım 63; ~ dil 20; ~ düzen 69; ~ problem 124, 133

fenomen 165

fizik 19, 21, 32, 52, 69, 101, 115, 132, 154; ~ ilkeleri 94; ~ örnekleri 102

fiziksel: ~ 21, 23, 24, 83; ~ imkânsızlık 163; ~ nesnelere 21, 24, 83

fizyoloji 53

fizyonomi 153

fonksiyon bozukluğu 167

fosilleşmiş cisimler 109

Frege, Gottlob 85, 117, 118, 119, 121, 127, 128

G

geçmiş 87

genel yasa 35

Goethe 71, 131

görme: ~ biçimi 18, 46, 49; ~nin doğruluğu 29; ~ tarzları 45

görsel izlenim 52

gramer önermesi 24

günderlik hayat 63, 70

güvenilir kanıt 44

güvenilirlik 106

güvenme tarzı 57

H

hafıza 44, 59, 62, 87

hakikat 31, 32, 36, 39, 71, 73, 127, 148, 164; ~ sevgisi 127

halüsinasyon 167

Hardy, G. H. 118

hayat biçimi 141, 142

hesaplama: ~ kuralları 19; ~nın doğası 22; ~ yanlışları 108

hipotetik inanç 172

hipotez 23, 28, 33, 41, 43, 44, 49, 103, 145; ~ düzeni 145; ~ fonksiyonu 28

Hume, David 132

İ

iç: ~ durum 21; ~ süreç 21

ifade biçimleri 131

İkinci Dünya Savaşı 113, 125, 129

ilksel tasavvur 42

inanç(lar) 28, 29, 39, 48, 51, 53, 80, 102, 135, 136, 165, 167, 168, 172; ~ zemini 60

inandırıcı nedenler 95

inanma 22, 84; ~nın grameri 58

insan: ~ davranışı 152, 153; ~ eylemleri 170; ~ hafızası 59; ~in adı 97; ~ın bilgisi 151

insani: ~ araştırmanın temel ilkeleri 111; ~ varlık 15, 40; ~ varlıkların otoritesi 40

istisna 20, 170

itaat 58, 142, 152

J

jest 156, 168

Johnson, W. E. 118

K

kanılar sistemi 31

Kant, Immanuel 132, 135

Kantçı şemalar 150

karanlık çağ 132

kavramsal: ~ realizm 117; ~ uzlaşımlar 158

kehanet 85

kesinlik: ~ değeri 53; ~ dili 170; ~in doğası 147

Keynes, J. M. 118, 121, 124

Kierkegaard, Soren 133

kimya 40, 41

kişisel deneyim 40

konstrüksiyon 24

kural 19, 20, 22, 24, 40, 57, 59, 79, 83, 86, 89

kuşku 17, 18, 19, 21, 24, 33, 34, 38, 39,

43, 44, 46, 47, 50, 51, 53, 54, 55, 57, 58,

59, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72,

76, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,

103, 105, 106, 107, 111, 126, 132, 135,

136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 146,

147, 149, 150, 151, 156, 157, 160, 161,

162, 165, 166, 168, 170, 171; ~ davranışı

149; ~ duyulamazlık 166; ~nun dışavurul-

ması 51; ~nun imkânı 90; ~ oyunu 137

M

maddi nesnelere 71

mantık önermesi 22, 23

mantıkçı deneycilik 113

mantıksal: ~ biçim 148; ~ açıklama 65, 78;

~ belirlenim 24; ~ kavram 21; ~ kavrayış

24; ~ doğruluk 64; ~ düzen 146; ~

imkânsızlık 163; ~ kesinliğin doğası 147

matematik 21, 33, 62, 108, 109, 110, 116,

117, 132; ~ örnekleri 108, 109; ~ öner-

meleri kullanma tarzı 21

metafizik 84, 134, 146; ~ önermeler 146

metafor 139

mistik inanç 48

mitoloji 30

modern çağ 132

mühendislik 114, 132

müzikal ritim 119

N

Nagel, Thomas 147

Napolyon 40, 42, 43, 138

nesnelere varoluşu 57

Newman, H. 15

normal: ~ insanlar 73; ~ şartlar 20

O

objektif: ~ hakikat 32; ~ kesinlik 146, 147,

149, 157, 165, 166, 170; ~ kesinlik yok-

luğu 168; ~ kesinizlik 154

olasılık sınırı 77

olgu 17, 24, 28, 40, 44, 57, 68, 89, 95, 98,

104, 168; ~ dünyası 44

olumlama 31
otistik davranış 168
otizm 167
otorite 97, 142, 143
oyun 62, 78, 82, 89, 138; ~un kuralları 30

Ö
öğrenme süreci 167
öndeyi 55, 68, 104
önerme(ler) 15, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 30,
31, 32, 36, 37, 39, 41, 44, 46, 47, 53,
55, 56, 57, 59, 62, 63, 70, 71, 74, 78,
84, 86, 94, 96, 100, 107, 108, 109, 110,
120, 127, 136, 137, 139, 140, 144, 148;
~in anlamları 98; ~ sistemi 37; ~ yuvası
47; ~nin doğruluğu 43; ~nin grameri 58
özdeşlik yasası 85

P
Pascal, Blaise 133
patolojik: ~ durum 170; ~ kusurlar 172; ~
yabancılaşma 166
pedagoji 143
Pinsent, David 118, 119
Platon 133
Platoncu özlere 150
pragmatizm 74
pratik: ~ amaçlar 23; ~ biçim 30; ~ kuşku
18; ~ nedenler 144
psikoloji 119, 144, 151, 164, 171; ~ felse-
fesi 164, 171
psikolojik: ~ açıklama 78; ~ belirsizlik 154,
156; ~ kesinliğin varlığı 146; ~ cümleler
158; ~ düzenlilik 146; ~ fenomenler 145,
160; ~ ifadeler 146; ~ kavramlar 145, 158;
~ kesinlikler 144, 150; ~ oyunlar 155; ~ ya-
pılar 152; ~ yargılar 145, 153, 154

R
rasyonalite 143
reaksiyoner eğilim 150
realite 134, 156
realizm 24
referans sistemi 27
Rosat, Jean-Jacques 152
ruh hâli 129
Russell, Bernard 29, 117, 118, 119, 121,
124, 125, 127, 128

S
saf matematik 117: ~ araştırması 116
sanatsal: ~ uğraşlar 123; ~ zekâ 115
savaş tarihi 25
Schlick, Moritz 124
Schopenhauer, Arthur 117, 122, 132, 134
sembolik şiddet 140
septik itiraz 171
septsizim 21, 146, 170
simülasyon 155, 156, 161, 162, 163
sosyal davranışlar 169
sözceleme 17
sözel olmayan sosyal iletişim 168

Spinoza, Baruch 122, 132
Sraffa, Pierre 128
sübjektif: ~ hakikat 42; ~ kesinliği 50, 95,
145, 157, 161
süje 172

T
Tanrı 32, 66, 77, 94, 132
tarih 25, 27, 59, 139
tarihsel: ~ araştırmalar 36; ~ kanıt 43; ~
kanıtların doğası 43; ~ olgular 48
tıp 129
tiyatro 82, 84
Tolstoy, Lev 122, 133
totolojik ifade 119
tutkular 152
tutsaklık deneyimi 122
tümevarım 35, 55, 86, 104; ~ yasası 86
tümevarımsal akıl yürütmeler 58

U
uygarlık 114
uyuşmazlığın sınırları 162

V
varoluş 18
varsayımın sınanması 31
varsayımlar sistemi 35
Viyana Çevresi 113, 124, 125, 126, 133

W
Whitehead, A. N. 118

Y
yabancılaşma 115
yanılgı 26, 36, 44, 73, 77, 95, 108, 138;
~nın imkânı 111
yanılma imkânı 25
yanılsama 18, 66
yanlış inançlar 26
yanlışlama 166
yanlışlanamayan inanç 172
yaratılış hikâyesi 61
yargı 35, 89, 95, 104, 137, 138, 151; ~ ak-
tiviteleri 104; ~nın varlığı 142; ~ oyunu
35; ~ya varma biçimi 38
yargılama: ~ ediminin ilkeleri 34; ~ eylemi
142; ~ imkânı 85
yasalar 58, 142
yeni felsefe 121, 127
yer değiştirme 63

Z
zamanın ritmi 168
zihin 22, 57, 135, 167; ~ durumları 22,
57, 65
zihinsel rahatsızlık 26
zorlayıcı nedenler 49, 52